

Пігуль Н.Г. к.е.н., доцент кафедри фінансів

Школьник І.О. к.е.н., доцент кафедри фінансів

Особливості формування структури акціонерної власності підприємств машинобудівної галузі України

Анотація: у статті розглядаються питання формування структури власності підприємств машинобудівної галузі України. Проаналізовано зміни структури власності акціонерних товариств за останні роки. Визначені основні недоліки системи корпоративної власності та запропоновано основні напрямки вдосконалення корпоративних відносин на підприємствах машинобудівної галузі.

Ключові слова: акціонерні товариства, власність, корпоративні відносини, інсайдери, аутсайдери.

Вступ. Становлення в Україні ринкової інфраструктури суттєво змінює економічне, інформаційне і правове середовище функціонування підприємства, зміст їхньої фінансової діяльності. За умов виходу України з економічної кризи необхідна сучасна, адекватна ринковій економіці, організація фінансової діяльності кожного підприємства.

Серед багатьох галузей промисловості України, що можуть привести до подальшого економічного зростання країни можна виділити галузь машинобудування. Дана галузь є однією з пріоритетних галузей в промисловій політиці, що розробляється Міністерством промислової політики України на підставі Концепції державної програми розвитку промисловості на 2003-2011 роки. Частка обсягів продукції промислового виробництва, що належить підприємствам машинобудування поступово зростає, так якщо в 2001 році вона становила 11,5% або 19867 млн. грн., то в 2002 році вже відповідно 12,2% або 22375 млн. грн. Спостерігається також і зростання частки продукції машинобудування в структурі валового внутрішнього продукту країни, оскільки в 2001 році даний показник становив 4,3%, а в 2002 році – 4,6% від загальної суми ВВП. Значна частина продукції, що виробляється промисловими

підприємствами України та експортується за її межі належить саме підприємствам машинобудівної галузі. Так, приріст обсягів експорту у машинобудуванні в 2002 році становив 8,6%. Слід зазначити, що у числі пріоритетних підгалузей відзначаються виробництво інтегральних систем ресурсозберігаючих машин для паливно-енергетичного комплексу, автомобілебудування, суднобудування, інноваційне машинобудування.

Як свідчать дані Державного комітету статистики України за 2002 рік найбільша частка підприємств машинобудування належить до колективної форми власності і складає 86,9 %, в той час як в державній формі власності зосереджено 11,0 %, а в приватній – 2,1 % (див. рис.1).

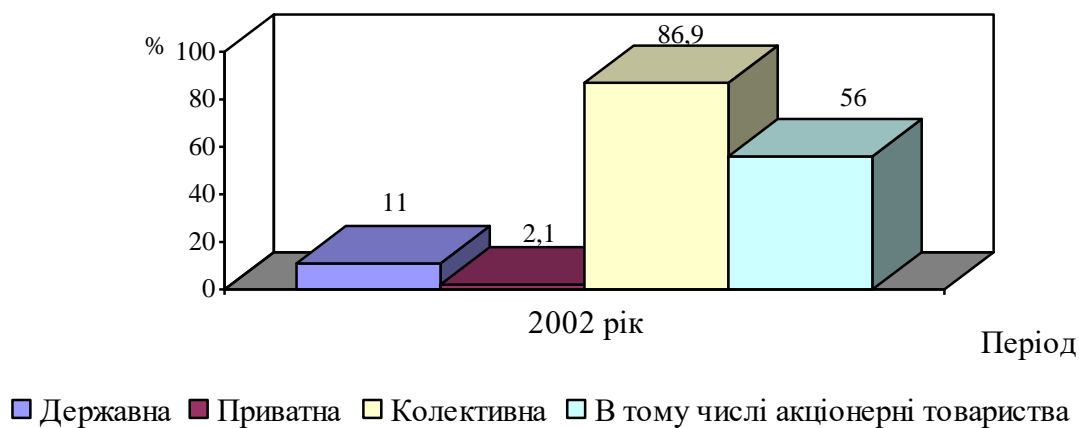
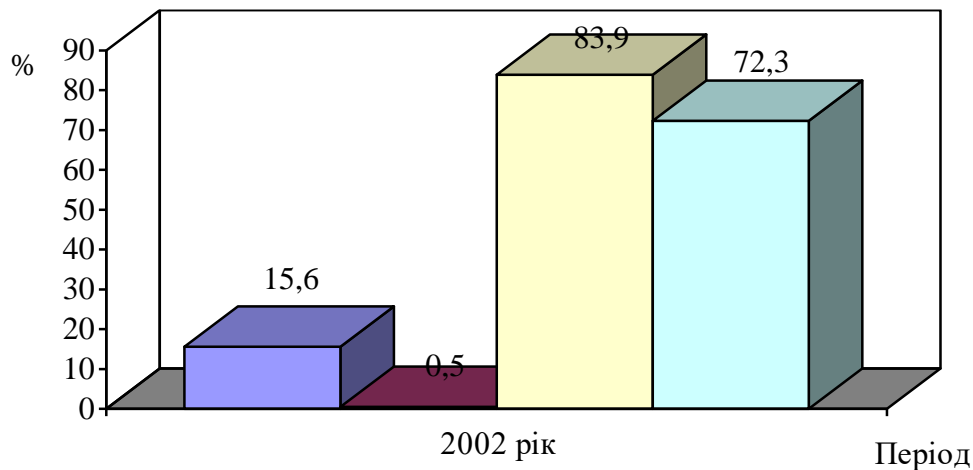

Рис.1. Розподіл підприємств машинобудівної галузі за формами власності

Більшість підприємств колективної форми власності складають акціонерні товариства (56,0%), при цьому на їх частку припадає 72,3% від загального обсягу продукції машинобудівної галузі (див. рис. 2).

Домінуюча роль акціонерних товариств як в промисловості країни так і в даній галузі пов'язана з тим, що дана форма господарювання має значну кількість переваг порівняно з іншими формами, а саме:

- акціонерні товариства дозволяють залучати значну кількість осіб, кошти яких створюють суттєвий за обсягами капітал;

■ Державна ■ Приватна ■ Колективна ■ В тому числі акціонерна

Рис.2. Розподіл виробленої продукції галузі машинобудування за формами власності

- дана організаційно-правова форма є ефективною для здійснення переливу капіталу з однієї галузі чи сфери суспільства в іншу;
- акціонерна форма дає можливість освоювати ресурсомісткі технології, виробляти більш конкурентноздатну продукцію і сприятиме в цілому підвищенню добробуту акціонерів і всього суспільства;
- обмежена відповідальність учасників акціонерного товариства знижує ризик втрати свого майна у разі банкрутства компанії.
- прибуток акціонерного товариства розподіляється між значною кількістю учасників порівняно з іншими організаційно-правовими формами.

В українських умовах швидка поява корпоративних форм бізнесу була пов'язана з процесом приватизації державних підприємств, що забезпечило перехід державної власності в розпорядження фізичних та юридичних осіб. Питання власності безумовно одне із основних в економічній реформі, тому розгляд формування структури власності акціонерних товариств машинобудівної галузі України є актуальним та має практичну спрямованість.

Постановка завдання. Власниками акціонерних товариств можуть бути як працівники і менеджери підприємства так і зовнішні юридичні та фізичні

особи, які володіють певною кількістю акцій даного підприємства, а також держава.

Для проведення дослідження особливостей формування структури власності корпоративного сектору машинобудівної галузі шляхом використання аналітичного та економіко-статистичного методів, нами було проаналізовано 45 підприємств різних регіонів України.

Таблиця 1

Зміни в структурі власності акціонерних товариств машинобудівної галузі
України

Власники	2000 рік				2001 рік				2002 рік			
	0-25 %	25,1-50,0 %	50,1-75,0 %	75,1-100 %	0-25 %	25,1-50,0 %	50,1-75,0 %	75,1-100 %	0-25 %	25,1-50,0 %	50,1-75,0 %	75,1-100 %
Інсайдери	9	5	13	18	8	7	12	18	9	11	8	17
Аутсайдери	25	15	3	2	24	13	6	2	22	11	8	4
Держава	1	4	1	5	1	4	4	5	1	5	2	2

Результати. Дані, представлені в таблиці 1 свідчать про те, що лише 11 або 24% від загальної кількості акціонерних товариств мають в структурі власності пакети акцій, що належать державі. При цьому кількість акціонерних товариств з часткою державної власності від 25,1 до 50% та від 75,1 до 100% коливається від 4 до 5 підприємств, але необхідно зазначити, що в 2002 році кількість підприємств, що мають державну частку від 75,1 до 100% скоротилася до 2, що свідчить про продовження процесу приватизації державної власності шляхом продажу частки акцій, що належать державі.

Серед проаналізованих підприємств за період з 2000 по 2002 роки кількість інсайдерів з часткою пакета акцій в структурі акціонерного капіталу від 75,1 до 100 % майже не змінюється і становить 40% або 18 підприємств від загальної кількості проаналізованих акціонерних товариств. Є й такі підприємства де інсайдерам належить 100% акціонерного капіталу, наприклад

відкрите акціонерне товариство “Агротепломаш” Житомирської області. Одночасно найменша частка акціонерного капіталу від 0 до 25%, що належить інсайдерам спостерігається по 9 підприємствам і становить 20% від загальної їх кількості (ВАТ “Калуський завод будівельних машин” Івано-Франківської області, ВАТ “Вилківський завод пресових вузлів” Одеської області, ВАТ “Верхньодніпровський машинобудівний завод” Дніпропетровської області).

Що стосується частки аутсайдерів в структурі власності акціонерних товариств машинобудівної галузі, то слід відзначити, що за аналізований період найбільшу питому вагу (53,3%) займають підприємства з концентрацією капіталу від 0 до 25%, а найменшу (6,7%) – від 75,1 до 100%, кількість яких за період дослідження збільшилась в 2 рази, що свідчить про перерозподіл прав власності. Отже, за аналізований період спостерігається зниження частки інсайдерів, яке супроводжується помітним зростанням участі в капіталі банків, інвестиційних фондів та іноземних юридичних осіб. (див. табл. 2).

Таблиця 2

Розподіл акціонерного капіталу підприємств машинобудівної галузі у розрізі власників – юридичних осіб

Власники	2000 рік	2001 рік	2002 рік
Юридичні особи	38	37	40
В т.ч. вітчизняні	33	31	32
іноземні	4	3	5
банки	1	3	3
Інститути спільного інвестування	8	6	9

Наявність банків та інститутів спільного інвестування серед акціонерів – юридичних осіб підприємств машинобудівної галузі свідчить про посилення корпоративного контролю з боку фінансово – кредитних закладів і про їх зацікавленість реальним сектором економіки. Присутність іноземних інвесторів в складі акціонерів обумовлена в першу чергу вертикальними виробничими зв'язками, необхідністю вирішення спільних задач, що стоять перед його учасниками, а також з метою проведення інших заходів виробничого та

комерційного характеру. Серед іноземних інвесторів переважну більшість становлять російські юридичні особи, що є наслідком сталих економічних зв'язків, які сформувались за часів існування Радянського Союзу як єдиного економічного простору.

Слід зазначити, що на сучасному етапі розвитку корпоративних відносин в Україні, радикальні перетворення власності не супроводжуються створенням адекватних механізмів корпоративного управління та контролю.

До основних недоліків розвитку системи корпоративної власності в Україні можна віднести:

- відсутність досконалих механізмів перерозподілу власності на користь ефективних власників;
- в структурі власності багатьох акціонерних товариств висока частка афілійованих осіб;
- відсутності необхідної кількості ресурсів для організації ефективного управління, яке відповідало б обсягам корпоративних прав;
- ігнорування прав міноритарних акціонерів;
- недостатньо прозоре розкриття інформації про діяльність компаній, що перешкоджає залученню зовнішніх інвесторів;
- відсутність належної системи контролю за діяльністю та цільовим використанням ресурсів спричиняє занадто обережне ставлення потенційних інвесторів до вкладення грошей у реальний сектор економіки.

Висновки. Основні напрямки вдосконалення механізму корпоративного управління в Україні, повинні базуватися на використанні існуючого зарубіжного досвіду, а також з урахуванням національних особливостей формування корпоративного сектору економіки та розвитку корпоративних відносин.

Слід зазначити, що загальновизнаними основами корпоративного управління є:

- норми корпоративного законодавства, що регулюють порядок створення та ліквідації корпорацій, права й обов'язки акціонерів і менеджерів;
- існуюча практика господарювання, яка визначається станом економіки та режимом підприємництва;
- притаманна учасникам відкритого акціонерного товариства корпоративна культура, тобто сукупність звичаїв і правил, що ґрунтуються на загальному культурному рівні суспільства, нормах етики та моралі.

Основні напрямки забезпечення належних умов функціонування всіх акціонерних товариств, в тому числі і підприємств машинобудівної галузі, знайшли своє відображення в Указі Президента України “Про заходи щодо розвитку корпоративного управління в акціонерних товариствах”.

Так, подальше вдосконалення правових засад корпоративного управління в Україні спрямоване на забезпечення: ефективного захисту прав та законних інтересів акціонерів; удосконалення системи надання, змісту та структури інформації про діяльність акціонерного товариства; врегулювання відносин між органами управління акціонерного товариства з чітким визначенням компетенції кожного з них; впровадження загальновизнаних цивілізованих, добросовісних норм ділових відносин у процесі здійснення корпоративного управління.

Таким чином слід зазначити, що в сучасних умовах ефективного здійснення корпоративного управління сприятиме підвищенню інвестиційної привабливості підприємств машинобудівної галузі та покращенню результатів їх фінансово-господарської діяльності.

Список використаної літератури

1. Про заходи щодо розвитку корпоративного управління в акціонерних товариствах. Указ Президента України від 21 березня 2002 р. №280/2002.
2. Статистичний щорічник України 2002. - К.: "Консультант", 2003. - 604 с.
3. www.istok.com.ua.

Пігуль Н.Г. Особливості формування структури акціонерної власності підприємств машинобудівної галузі України / Н.Г. Пігуль, І.О. Школьник // Економіка: проблеми та практика: зб. наук. праць: в 4-х т. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2004. – Т. I. – С. 110–116.